

SKUPINA SLOVENSKÝ ZLATÝ OROL A JEJ SAMIZDATY

Róbert Letz

Slovenský periodický samizdat prešiel zložitým vývojom. Jeho príbeh začína po druhej svetovej vojne, keď sa vo vtedajšom Československu dostala k rozhodujúcim mocenským postom komunistická strana a spustil sa proces soviétizácie. Vzhľadom na existujúcu cenzúru bolo najprv obmedzené a po úplnom prevzatí moci komunistickou stranou v roku 1948 nemožné vyjadriť odlišnú mienku, ktorá by nebola v súlade s platnou oficiálnou doktrínou. Predsa sa však našli ľudia, ktorí sa neprispôbili a napriek riziku perzekúcie začali vydávať periodický i neperiodický samizdat. Samizdat vzhľadom na tvrdú cenzúru vytváral nepriaznivými okolnosťami obmedzenú alternatívu, ktorá sprostredkovala určitej skupine ľudí, väčšinou ideovo spriaznených, aby sama produkovala a šírila vlastné diela a myšlienky a tak utvrdovala seba i iných v tom, že totalitný systém je umelý, časovo a myšlienkovy obmedzený, aj keď si nárokuje na vlastnú večnosť a univerzálnu platnosť svojich myšlienok (ideológie).

Pri skupine Slovenský zlatý orol sa všetko začalo nadšením za skautské ideály. Šestnásťročný skaut Ján Manas¹ založil 25. júla 1947 v Prievidzi klub Zlatý orol. Bolo to počas táborenia v záhrade jeho rodičov. Spoluzakladateľmi klubu boli Ľubomír Hatala, Ján Raáb a Alexander Nemček. Klub vznikol z ideálnych pohnútok priateľstva a túžby po hlbšom a pravdivejšom živote.² Pri názve Zlatý orol sa inšpirovali článkom v českom časopise. S najväčšou pravdepodobnosťou išlo o v tom čase veľmi populárny časopis *Vpřed* s prílohou *Rychlé šípy*. Začiatkom roka 1948 sa Manas spolu s ďalšími členmi klubu rozhodol, že rozšíria činnosť aj do iných miest. Preto Manas napísal na adresu organizácie Woodcraft do Brna s tým, že by sa rád spojil s nejakým brnianskym klubom. Odtiaľ mu poslali adresu Rudolfa Kopřivu, ktorý viedol brniansky klub Zálesáci. Kopřiva súhlasil, že svoju organizáciu premenuje na Zlatý orol. V júli 1948 potom Kopřiva pricestoval do Bratislavy, kde sa s Manasom dohodli na dočasných stanovách Zlatého orla. Náčelníkom pre Slovensko sa stal Ľ. Hatala a J. Manas náčelníkom pre Slovensko a Moravu. Tento stav však trval iba krátko. Už v októbri 1948 Manas odcestoval do Brna za Kopřivom a odovzdal mu vedenie organizácie. V lete 1950 sa v Prievidzi zišiel tajný zjazd Zlatého orla. Tu sa dohodlo, že organizácia, pôsobiaca na Slovensku si dá

¹ Ján Manas sa narodil 31. júla 1931 v Prievidzi v rodine murárskeho majstra Františka Manasa a Jozefíny Manasovej, rod. Gajdovej. Mal päť súrodencov, z toho troch bratov a dve sestry.

² Archív Ústavu pamäti národa (AÚPN), f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 11. 1. 1957.

meno Slovenský zlatý orol, aby sa odlišila od moravskej.³ Ústredie organizácie bolo prenesené do Brna a jej vedúcim sa po Manasovi stal Kopřiva. Družiny Zlatého orla pôsobili v Prievidzi, Nitre, Bratislave a Brne. Orol mal v tom čase 80 členov a o rok neskôr 60.⁴

Manas začal 4. januára 1948 vydávať samizdatový časopis *Táborák* ako ústredný časopis pre všetky družiny Zlatého orla. Časopis vychádzal každý druhý týždeň v náklade desať exemplárov. Bol písaný písacím strojom na priklepovom papieri. Každé číslo malo štyri strany. Veľkonočné číslo z roku 1948 vyšlo v lepšej úprave. Tlačilo sa na cyklostyle v náklade 150 exemplárov. Po prvotnom nadšení dosiahol časopis rýchlo svoj zenit. Po vydaní veľkonočného čísla prestal vychádzať. Dôvodom bol „*odpor niektorých členov náčelnickej rady k orolskej tlači.*“⁵ Nie každému konvenovalo vydávanie samizdatu, ktoré bolo riskantné, časovo náročné a vyžadovalo si aj istú disciplínu, flexibilitu a organizáciu. Pôvodný zámer vydávať *Táborák* ako dvojtyždenník sa teda nepodaril. Časopis vychádzal nepravidelne. V roku 1949 vyšlo iba jedno číslo, podobne aj v roku 1950.⁶ V roku 1951 sa vydávanie *Táboráka* presunulo do Brna, kde ho mal na starosti Rudolf Kopřiva. Zlatý orol na Morave však v roku 1952 prestal aktívne pracovať. Preto sa od roku 1952 obnovilo vydávanie *Táboráka* opäť v Prievidzi. V tomto roku však vyšlo iba jedno číslo v piatich exemplároch, prepísané ručne.⁷

Nezávisle od Manasa a jeho Zlatého orla pôsobilo v Prievidzi a Novákoch viacero skupín na báze bývalého skautingu, ktoré pracovali samostatne. Jedna z nich s názvom Dobrodružný kmeň Indiánov v Prievidzi, ktorú viedol Ján Gregor na jar 1949 na návrh Manasa vstúpila so svojimi desiatimi členmi do Slovenského zlatého orla.⁸ Niektoré zo skupín sa otvorene protikomunisticky vyhranili a angažovali. Organizovali menšie sabotážne akcie, zhromažďovali zbrane a vydávali letáky. Štátna bezpečnosť (ŠtB) ich na prelome v rokoch 1950 – 1951 rozbila a ich členov zaistila. V tejto súvislosti sa do vyšetrovacej väzby dostal aj J. Manas, no iba ako okrajová osoba. ŠtB sa počas vyšetrovania z výpovedí niektorých zaistených dozvedela o založení Zlatého orla, no pretože Manas sa priamo nezúčastňoval na činnosti radikálnejšie zameraných skupín, iba poznal niektorých jej členov, senát Štátneho súdu

³ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi obvineného J. Gregora. Nitra 26. 11. 1956.

⁴ Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, f. ÚV KSS-taj. P. David, k . č. 2249. *Táborák*, október 1956.

⁵ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Do IX. ročníka. In: *Táborák*, roč. 9, 1956, č. 1.

⁶ Tamže, AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. O časopise obetavcov. In: *Táborák*, roč. 8, 1955, č. 2.

⁷ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. O časopise obetavcov. In: *Táborák*, roč. 8, 1955, č. 2.

⁸ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi s. J. Gregorom. Nitra 24. 11. 1956.

vyniesol v októbri 1951 oslobodzujúci rozsudok.⁹ Vo vyšetrovacej väzbe pobudol desať mesiacov. Činnosť Slovenského zlatého orla nebola v úplnosti odhalená, resp. táto organizácia bola považovaná za neškodnú chlapčenskú hru. J. Manas sa po prepustení z väzby dohodol s Ľ. Hatalom, ktorý študoval v Bratislave, že v činnosti Slovenského zlatého orla budú ďalej pokračovať. Usporiadali vzorový orolský tábor v Nízkych Tatrách. V októbri 1952 musel Manas nastúpiť na základnú vojenskú službu do Prahy. Preto vedenie Slovenského zlatého orla odovzdal Viktorovi Tvrdeému. Keď sa Manas dozvedel, že Ľ. Hatala pracuje v Prahe, navštívil ho. Tak sa dozvedel, že Hatala vytvoril ilegálnu organizáciu, ktorá sa vyzbrojovala a pripravovala na akcie proti komunistickému režimu. Manas vyjadril nesúhlas s ozbrojenou formou odporu a od Hatalovej organizácie sa dištancoval. Hatalovu skupinu ŠtB odhalila a jej členov zaistila. Manasa za neoznámenie trestného činu – kontaktov s Hatalom a propagáciu skautingu medzi vojakmi -, v roku 1953 opäť zaistili a vojenský súd ho odsúdil na dva roky nútených prác, ktoré si odpykával v uránových baniach v Jáchymove v tábore Rovnosť.¹⁰ Počas Manasovho výkonu trestu udržiaval pri živote organizáciu Slovenský zlatý orol Ján Gregor.

Manas sa v Jáchymove zoznámil s väzňami Hieronymom Mokrohajským, Antonom Srholcom a Jánom Brichtom. Zdôveril sa im s existenciou organizácie Slovenský zlatý orol a s plánmi obnoviť vydávanie samizdatu *Táborák*. H. Mokrohajský mu sľúbil, že bude do tohto časopisu prispievať svojou básnickou tvorbou a ponúkol mu viacero už napísaných básní, ktoré má Barbora Srholcová, sestra A. Srholca. J. Manasa v januári 1955 prepustili z výkonu trestu. Neodchádzal však s vedomím, že priateľov, ktorých tam zanechal definitívne opúšťa. Od A. Srholca dostal kontakt na jeho sestru Barboru, ktorá žila v Skalici. Prostredníctvom nej a prostredníctvom niekoľkých civilných brigádnikov, ktorí pracovali v Jáchymove, udržiaval Manas tajné spojenie s Mokrohajským, Srholcom a ďalšími jáchymovskými väzňami. Tieto spojenia trvali až do roku 1956.¹¹ Po návrate do Prievidze sa Manas zamestnal ako administratívna sila v Okresnom stavebnom podniku v Prievidzi – stredisko Handlová¹² a s novým elánom prevzal vedenie Slovenského zlatého orla. Oživoval jeho družiny, ktoré osobne navštevoval a získaval nových členov. Vznikli aj nové družiny v Bratislave, Trnave, Handlovej, Považskej Bystrici a Topoľčanoch. Obnovil vydávanie ústredného časopisu

⁹ SNA Bratislava, f. Povereníctvo spravodlivosti-taj., k. č. 33. Obžaloba Štátnej prokuratúry na M. Hagaru a spol. Dok. č. 3 Spt III 47/51. Bratislava, 23. 8. 1951; dok. č. 3 Spt III Hlásenie Štátnej prokuratúry v Bratislave Štátnej prokuratúry v Prahe. Bratislava 23. 10. 1951.

¹⁰ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 14. 1. 1957.

¹¹ CHOVANEC, Jakub – CIROK, Timotej: Ján Manas. Zlatý orol. In: DOBIÁŠ, Rudolf (zost.): *Triedni nepriatelja IV*. Bratislava : Konfederácia politických väzňov Slovenska, 2013, s. 295 – 298, DOBIÁŠ, Rudolf: Hieronym Mokrohajský. In: DOBIÁŠ, Rudolf (zost.): *Triedni nepriatelja IV.*, s. 336.

¹² Od júla 1956 pracoval v novovytvorenom stavebnom stredisku v Novákoch.

Slovenského zlatého orla *Táborák* s mesačnou periodicitou. Celkovo vyšlo v roku 1955 päť čísiel tohto časopisu. Samizdat bol písaný na písacom stroji cez priekleповý papier. Príspevky písal z veľkej časti Manas sám a z prievidskej družiny prispieval Ján Raáb. Prispievateľmi boli aj členovia iných družín, a to bratia Karol Lenner z handlovskej družiny, jeho brat Tibor Lenner z topoľčianskej družiny, Miroslav Žila z bratislavskej družiny, Zdenka Mahdíkova z považskobystrickej družiny. Fotografie do časopisu zabezpečoval K. Lenner z Handlovej. *Táborák* vychádzal ako mesačník od októbra 1955 do októbra 1956. Celkovo od roku 1948 do roku 1955 vyšlo 22 čísiel *Táboráka*.¹³

Okrem *Táboráka*, ktorý bol chápaný ako ústredný časopis, do ktorého prispievali členovia všetkých družín Slovenského zlatého orla, vznikli ďalšie dva periodické samizdaty. Z iniciatívy Viliama Bažalíka začal od 1. septembra 1955 vychádzať časopis *Perute Bratislavy*.¹⁴ Prvé číslo *Perutí Bratislavy* vydal v náklade 5 exemplárov Ivan Kolár a na ďalších sa podieľali členovia bratislavskej družiny podľa zásady, že každý mesiac bol zostavením časopisu poverený niekto iný.¹⁵ *Perute Bratislavy* boli určené pre bratislavskú družinu. Tento samizdat sa prepisoval ručne cez priekleповý papier. Bažalík doňho prispieval článkami pod prezývkou Bill a fotografiami. Príspevky písal aj Miroslav Žila. Výdavky boli hradené členmi bratislavskej družiny, ktorí medzi sebou každý mesiac usporiadali zbierku.¹⁶ Ďalším časopisom Slovenského zlatého orla bola *Bystrina*. Tento časopis začal vychádzať vo februári 1955. Vydávala ho družina Slovenského zlatého orla v Prievidzi. *Bystrina* vychádzala nepravidelne. Jej obsah vytváral väčšinou J. Manas.¹⁷ Príspevky písali a pri vydávaní pomáhali aj J. Gregor, Marian Franc a Ján Raáb.¹⁸ Manas v apríli 1956 zastavil vydávanie *Bystriny*, lebo sa jej zostavovaniu nikto poriadne nevenoval.¹⁹ Celkovo vyšlo osem čísiel *Bystriny*. Každé číslo vychádzalo v náklade 26 exemplárov.²⁰ Podobne ako *Táborák* ju prepisovali na písacom stroji na priekleповý papier. Všetky tri časopisy Slovenského zlatého orla boli písané v apolitickom

¹³ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 15. 1. 1957.

¹⁴ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s V. Bažalíkom. Bratislava 24. 11. 1956.

¹⁵ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi s obvineným V. Bažalíkom. Nitra 4. 12. 1956.

¹⁶ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s V. Bažalíkom. Bratislava 24. 11. 1956.

¹⁷ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 14. 1. 1957.

¹⁸ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi obvineného J. Gregora. Nitra 4. 12. 1956.

¹⁹ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 14. 1. 1957.

²⁰ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 15. 1. 1957.

duchu, ale vedome prinášali alternatívu života a hodnôt k oficiálnej organizácii Československý zväz mládeže, ktorá bola formalistická a vnímaná ako neoddeliteľná súčasť politického systému. Propagovali činorodý život v súlade s prírodou a kresťanskými mravnými zásadami, prinášali správy o spoločných akciách, uverejňovali ukážky z denníkov, úvahy, piesne, básne, príbehy a správy zo spoločných akcií. Cieľom bolo vychovať mladého človeka k láske k Bohu, blížnemu, prírode a vlasti, otvoreného, ideálne a pritom realisticky zmýšľajúceho. Pôvodné oslovenie brat – sestra zmenili na priateľ – priateľka, aby väčšmi zdôraznili hodnotu priateľstva. Medzi seba prijímali natrvalo len tých, čo sa osvedčili po dvojmesačnej čakacej lehote. V Slovenskom zlatom orlovi sa nepripúšťalo fajčenie ani alkohol. Násilie ako forma odboja sa principiálne odmietalo.

H. Mokrohajský prispieval do *Táboráka* a *Bystriny* básňami pod pseudonymom Moky. Táborák č. 3 z marca 1956 dokonca uverejnil na celú stranu jeho fotografiu s textom: *Moky. Pribojný orolský básnik. Hrdina malého národa*. V J. Manasovi Mokrohajského poézia osobne imponovala. Preto v septembri 1956 vydal ako samizdat jeho väčšiu básnickú skladbu *Trafalgár*, ktorá vyjadrovala pocity väzňov v Jáchymove.²¹ Báseň vyšla pod pseudonymom Citoslav Nevoľný. J. Manas odporúčal členom Slovenského zlatého orla, aby sa báseň *Trafalgár* naučili naspamäť, podobne ako orolské stanovy. Mokrohajského nazývali Orolský básnik preto, že jeho básne najvýstižnejšie vyjadrovali orolského ducha. Mokrohajského Trafalgár vyšiel ako prvý zväzok plánovej samizdatovej edície *Orolský smerník*. *Orolský smerník* bol pôvodne myslený ako ďalší samizdatový časopis topoľčianskej skupiny.²² Jeho cieľom malo byť vydanie článkov o orolskej výchove a sústrediť sa na päť okruhov: mladosť, práca v družinách, symbolika Slovenského zlatého orla, čo je Slovenský zlatý orol, výchovné zásady Slovenského zlatého orla.²³

Náčelnícka rada Slovenského zlatého orla usporiadala v auguste 1955 vodcovské skúšky, tzv. skúšky Orlich pier v Dráhach pri Považskej Bystrici. Skladali sa z praktických vedomostí a táborenia, ale aj znalosti o cieľoch Slovenského zlatého orla, znalostí z histórie, literatúry a geografie. Predpokladom ich absolvovania bola schopnosť nájsť a pripraviť si potravu, vedieť si postaviť stan, vedomosti o prvej pomoci a telesná zdatnosť. J. Manas oznámil prítomným, že Slovenský zlatý orol očakáva vytvorenie samostatného slovenského štátu, ktorý

²¹ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 15. 1. 1957.

²² AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Záznam z kroniky topoľčianskej skupiny Slovenského zlatého orla. 12. 6. 1956.

²³ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi s obvineným K. Lenner. Nitra 5. 12. 1956.

bude súčasťou širšej stredoeurópskej federácie ako prejavu rovnoprávnosti národov, žijúcich v strednej Európe.²⁴ Ďalšie vodcovské skúšky sa konali na tom istom mieste v auguste 1956.

Manas sa intenzívne zamýšľal nad zmenami prebiehajúcimi v strednej Európe. Rakúsko získalo v roku 1955 od veľmocí štatút neutrálneho štátu. V Maďarsku aktuálne získal moc reformný prúd komunistickej strany. V Československu sa ukazovali náznaky liberalizácie pomerov. Preto sa Manas nazdával, že tento trend povedie k rozsiahlym zmenám v strednej Európe. Dokonca predpokladal, že po uvoľnení pomerov nastane spor Maďarska a Československa o južné Slovensko a oživí sa myšlienka samostatného Slovenska.²⁵ V jeseni 1956 mal Slovenský zlatý orol 35 členov. *Táborák* vo svojom poslednom čísle z októbra 1956 odsúdil vojenský zásah Sovietskeho zväzu proti Maďarsku. Bolo to posledné číslo tohto samizdatového časopisu, ktoré sa podarilo vydať. J. Manas doň napísal kľúčový úvodný článok, ktorým zaujal stanovisko k pomerom. Jeho článok mal charakter manifestu celého orolského pohybu: „*Nebudeme mlčať. Čas pohl dejinami. V Maďarsku tiekla krv a sloboda rozbehla sa po krajinách aby vrátila ľudskosť a spravodlivosť. Žijeme 10 rokov v neustálej nádeji, že omyly, ktoré boli napáchané sa skončia a národu slovenskému sa vráti sloboda. Doteraz sme pasívne mlčali. Táborák tlmočil neraz naše ideály, udržoval vieru a teraz volá nekompromisne po slobode. Sme za slobodu, pravdu a spravodlivosť. Zlatý orol žil roky v nádejách a veríme, že čas, kedy sa splnia naše sny, je blízko. Treba si byť vedomí, že naše túžby sú súčasťou túžieb pospolitého ľudu, a že veriac v ne nejdeme sami, ale kráčame s celým národom. Vždy budeme stáť za spravodlivosťou a vecou slobody. Chceme, aby sme mohli voľne rozvíjať naše hnutie, aby mladosť slovenskej mládeže bola naplnená toľkými radosťami, koľko jej môže slobodný život poskytnúť. Chceme, aby nebolo viacej násilia, či telesného, alebo duševného, aby sa človeku vrátila ľudskosť a aby si národ voľne rozhodoval o svojom bytí. Vieme, že existencia národa je závislá na zdravej a morálne pevnej mládeži a keď nás je málo, predsa dáme všetky svoje sily na bojište dobra a spravodlivosti. Z orlov budú vždy najstatočnejší synovia slovenskej zeme. Maďarsko sa rozhodlo a po ňom všetky národy pozdvihnú hlas po slobode. A sloboda, ktorá sa vráti potrebuje obetavých ľudí, aby splnila túžby národa. Nezabúdajte, že ste orli a že sme hodne dlžní spoločnosti zo svojich plánov a svojej pomoci. My v takej miere, ako bude možné vychováme mladú generáciu podľa všetkých zásad spoločenskej a kresťanskej mravnosti a morálky.*“²⁶

²⁴ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi obvineného M. Žilu. Nitra 7. 12. 1956.

²⁵ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výpovedi s obvineným K. Lenner. Nitra 6. 12. 1956.

²⁶ SNA Bratislava, f. ÚV KSS-taj. P. David, k . č. 2249. Táborák, október 1956.

V novembri 1956 začala ŠtB zatýkať členov Slovenského zlatého orla. J. Manasovi sa zatknutiu podarilo vyhnúť. Od 21. novembra 1956 bol na úteku. Jeho situáciu sťažilo vyhlásenie celoštátneho pátrania 26. novembra 1956. Ako výborný znalec terénu a nenáročný človek, zvyknutý žiť v prírode, však úspešne unikal. Ľudí, ktorí mu poskytli nocľah už predtým poznal a nezdôveril sa im, že mu hrozí zaistenie. Najprv sa zdržiaval v Podhradí pri Novákoch, okr. Prievidza u svojho známeho Štefana Michaloviča, potom prešiel cez hory do Handlovej k svojej sesternici Volandovej. Odtiaľ pokračoval na lazy v Rástočne pri Prievidzi. Potom prešiel peši do Turčianskych Teplíc a osobným vlakom sa zaviezol do Vrútok, kde prenocoval na stanici a odtiaľ odišiel ďalším vlakom cez Žilinu na Kysuce do Turzovky. Tam ho prichýlili manželka Šmajovcovci, rodičia jeho bývalého kolegu Františka Šamaja. Z Turzovky odišiel do Ostravy, kde ho prichýlil F. Šamaj, ktorý tam pracoval. Z Ostravy sa Manas pohol do Vítkovic, kde sa zdržiaval dva dni a odtiaľ prešiel do Trínca. Po vnútornom boji sa napriek vyčerpaniu rozhodol ilegálne prekročiť štátnu hranicu do Poľska. Podarilo sa mu to v noci zo 6. na 7. decembra 1956. Bol úplne bez prostriedkov. Peniaze na stravu a ďalšiu cestu mu darovali ľudia, ktorých náhodne oslovil. Vlakmi pricestoval do mesta Poznaň, kde sa najprv dva dni túlal po meste a prespával na stanici. Potom po návšteve bohoslužieb v katolíckom kostole pristavil kňaza, vysvetlil mu svoj prípad a požiadal ho o pomoc. Kňaz zatelefonoval na poznaňské vojvodstvo a vysvetlil im Manasovu situáciu. Manas potom v sprievode organistu odišiel na do sídla vojvodstva, kde s ním spísali stručný protokol a oznámili, aby požiadal o politický azyl, čo Manas urobil. Sprostredkovali mu zamestnanie v stavebnom podniku a ubytovanie.²⁷ J. Manas chcel vedieť, čo sa stalo so Slovenským zlatým orlom. Preto telefonoval 4. januára 1957 z poznaňskej pošty svojmu priateľovi zo Slovenského zlatého orla M. Žilovi. Hovoril však iba s jeho matkou. Preto o dva dni neskôr 6. januára 1957 telefonoval Zdenke Mahdíkovej. Hovoril však iba s jej sestrou. Po skončení tohto telefonátu, keď vychádzal z budovy pošty, ho zaistili orgány poľskej bezpečnosti. Už na druhý deň zariadili jeho eskortu do Československa. Nastalo tvrdé vyšetrovanie v Nitre. Po jeho skončení Krajský súd v Nitre J. Manasa 28. februára 1957 spolu s ostatnými deviatimi členmi Slovenského zlatého orla vo verejnom procese odsúdil za podvracanie republiky a nedovolené opustenie republiky na 7 rokov väzenia.²⁸ J. Manas sa dostal opäť do Jáchymova. Prepustili ho až v roku 1962 s podlomeným zdravím. Zomrel v roku 1969 ako 38 ročný.

²⁷ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, V-1453. KS MV Nitra. Protokol o výsluchu obvineného J. Manasa. Nitra 18. 1. 1957.

²⁸ AÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-707. Podzväzok J. Manas. KS MV Nitra. Nitra 5. 3. 1957. Najvyšší trest 7 rokov väzenia dostal J. Manas. Ostatní boli odsúdení od 1 roka do 4 mesiacov väzenia.

Organizácia Slovenský zlatý orol vydávala v rokoch 1948 – 1956 samizdaty *Táborák*, *Perute Bratislavy*, *Bystrina* a *Orolský vestník*. Tieto samizdaty dokumentujú túžbu mladej generácie žiť zmysluplne podľa vlastných ideálov a vytvoriť tak alternatívu voči oficiálnemu Zväzu československej mládeže, ktorého formalizmus a ideológiu odmietali. Slovenský zlatý orol bol organizáciou svojho druhu, postavenou na ideáloch priateľstva, dôvery, humanizmu, slovenského patriotizmu a lásky k prírode. Tento idealizmus vyžaroval aj z ním vydávaných samizdatov. Primárnym cieľom Slovenského zlatého orla neboli politické aktivity, ani násilné formy odporu, ale život v nádeji na pozitívnu zmenu, ktorú spájali s pádom komunistického režimu. Po nej predpokladali vytvorenie samostatného Slovenska v rámci širšej stredoeurópskej federácie. Slovenský zlatý orol mal vyjsť z ilegality a stať sa oficiálnou organizáciou, ktorá by potom prispela k mravnej obrode mládeže. Pri hodnotení činnosti Slovenského zlatého orla a jeho samizdatov je potrebné uvedomiť si, že tieto samizdaty vychádzali v najťažších rokoch perzekúcie. Idealizmus Slovenského zlatého orla a vydávanie samizdatov by bolo nemysliteľné bez osobnosti Jána Manasa, jeho zakladateľa, ideového vodcu a hnacieho motora, ktorý doslova obetoval svoj život. Aj keď sa ŠtB podarilo zlikvidovať činnosť Slovenského zlatého orla, desaťročná existencia tejto tajnej organizácie ostane historickým svedectvom, že desiatky mladých ľudí vyjadriло ochotu nasledovať orolské ideály. Štyri samizdaty, vydávané Slovenským zlatým orlom sú významným vkladom do dejín slovenského periodického samizdatu.